

TÜRKİYE’NİN TEHLİKE ALTINDAKİ MEMELİ TÜRLERİ

Threatened Mammalian Species in Turkey

15 KARADAKİ YAŞAM

Haziran 2021
Yıl: 4 Sayı: 7
Sayfalar: 54-72

Emin SEYFİ*

Hitit Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı, 19100 Kuzey Kampüsü, Çorum
ORCID: 0000-0001-7091-5255
seyfiemin@gmail.com

Şafak BULUT
Dr. Öğr. Üyesi

Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, 19100 Çorum
safak82@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0301-7775

Ahmet KARATAŞ
Prof. Dr.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, 51240 Alparslan Türkeş Bulvarı, Merkez Yerleşke, Niğde
rousettus@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-5985-2094

*Sorumlu Yazar - 100/2000 YÖK

Doktora Bursiyeri

Anahtar kelimeler

IUCN Kırmızı Listesi,
Tehdit Altındaki Memeliler,
Koruma Biyolojisi,
Tehlike Kategorileri, Türkiye

Keywords

IUCN Redlist,
Threatened Mammals,
Conservation Biology, Threatened
Categories, Turkey

Yazıların tüm teknik ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. İleri sürülen fikir ve iddialar Doğa ve Sürdürülebilirlik Derneğinin görüşünü yansıtmayabilir.

Türkiye, sahip olduğu mevcut konum ve topografik özellikleri bakımından memeli türleri için farklı habitatlar sunmaktadır. Avrupa ülkeleri ve aynı enlemde olan gelişmiş ülkelere nazaran daha korunmuş yüksek bir biyoçeşitlilik değerine sahiptir. Türkiye’de 6 takımdan 36 familyaya ait 172 memeli türü bulunmaktadır. Türkiye memeli faunasındaki 172 karasal ve denizel memeli türü, IUCN tarafından hazırlanan küresel Kırmızı Liste ile bölgesel (Akdeniz ve Avrupa) değerlendirmeleri dikkate alınarak irdelenmiştir. Sadece tehdit altındaki (CR, EN, VU) veya yakın tehdit altındaki (NT) kategorilerdeki türler belirlenmiştir. Buna göre, Akdeniz, Avrupa ve küresel olarak tehdit kategorilerinden en az birinde yer alan toplam 45 tür olduğu tespit edilmiştir. Bu makalede elde edilen bulgular Koruma Biyolojisi açısından önemli veriler içermektedir ve sadece literatür çalışması değil ayrıca uzmanların arazi gözlemlerinden elde edilen tecrübelerden de yararlanılmıştır. Türkiye memeli türleri ile ilgili kritik türler değerlendirilirken bu çalışmanın baz alınması önerilir.

ABSTRACT

Turkey offers different habitats for mammal species in terms of its geographical situation and topographic features. So, Turkey has a higher protected biodiversity value than European countries and developed countries at the same latitude. There are 172 mammal species belonging to 36 families from 6 orders in Turkey. 172 terrestrial and marine mammal species in Turkey’s mammal fauna are evaluated, considering the regional (Mediterranean and European) assessments and the global Red List as IUCN. Only species in threatened (CR, EN, VU) or near threatened (NT) categories were evaluated. Accordingly, it has been determined that there are a total of 45 species in at least one of the threat categories in the Mediterranean, Europe and globally. The findings obtained in this article contain important data in terms of Conservation Biology, and not only the literature study, but also the experience obtained from field observations of the experts was used. It is recommended that this study be taken as a basis when evaluating critical species related to Turkish mammalian species.

DOĞANIN SESİ

Capra aegagrus (Dağ keçisi) © A.Karataş

GİRİŞ

Anadolu Yarımadası ve Trakya boyunca uzanan Türkiye, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlamaktadır. Bu özelliğinin yanı sıra Afrika'ya da yakın olması; dört mevsimin aynı zamanda yaşanması ve çeşitli yüzey şekilleri de çeşitlilikte etkilidir (Karataş, 2006; Karataş ve diğerleri, 2021). “Sıcak nokta” denen 36 farklı biyolojik çeşitlilik bölgesinden üçü (Kafkaslar, Akdeniz ve İran-Anadolu) Türkiye’de bulunmaktadır (Mittermeier ve diğerleri 2004). Türkiye, kendi büyüklüğündeki diğer ılıman ülkelere göre büyük oranda biyoçeşitliliğini korumuştur (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1987), ayrıca bir genetik çeşitlilik merkezidir (Bilgin, 2011). Buna ilaveten biyokültürel çeşitlilikle ilgili geleneksel bilgilerden meydana gelen zengin bir mirasa sahip olmasına rağmen Türkiye, birçok tropik ülkenin sahip olduğu biyolojik özellikten yoksundur. Türk halkının biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik genel ilgisizliği (Kalaycıoğlu ve Çarkoğlu, 2011) ile koruma krizi

2000’li yıllarda zirveye ulaşmıştır (Gibbons ve Moore, 2011). Türkiye’nin hemen her tarafında tehdit altında (EN) ve yüksek tehdit altında (CR) olan türlerin yer aldığı ekolojik bölgeler bulunmaktadır (Hoekstra ve diğerleri, 2005). Sonuç olarak, Türkiye’nin önemli, ancak gözden kaçan biyolojik çeşitliliğini özetlemeye ve ülkenin benzersiz koruma zorluklarını vurgulamaya acilen ihtiyaç vardır. Bu amaçla Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından uzun yıllardır hazırlanan kırmızı listede en dikkat çeken canlı gruplarının başında memeliler gelmektedir.

Memeli hayvanlar dünya üzerinde bulunan bütün habitatlara uyum sağlayabilen canlı grubudur. Bu hayvanlar kutuplardan okyanuslara, deniz seviyesinden yüksek dağlara, bataklıklardan çöllere kadar en olağan dışı koşullarda yaşayabilmektedirler (Özkurt ve Bulut, 2020). Türkiye’de 172 tür memelinin varlığı bilinmektedir. Bunlar 6 takımdan 36 familyaya aittir (Karataş ve diğerleri, 2021). Bunlardan 14 tanesi balina veya yunus, diğeri ise soyu küresel ölçekte tehlike altındaki (EN) Akdeniz Foku (*Monachus monachus*)

DOĞANIN SESİ

olmak üzere toplam 15 tür denizlerimizde yaşamaktadır. Kalan türler ise karada yaşayanlar olup, bunlardan yedisi Türkiye'nin sadece Trakya kesiminde yaşama alanı bulabilmiştir. Diğer türler daha çok Türkiye'nin Anadolu kesiminde bulunmaktadır Türkiye'deki memeli çeşitliliğinin bu kadar fazla olmasına ülkenin sahip olduğu coğrafi konumunun önemli katkısı vardır (Karataş, 2006; Karataş ve diğerleri, 2021).

IUCN'in Kırmızı Listesi, dünyanın biyolojik çeşitliliğinin ve sağlığının önemli bir göstergesidir. Biyolojik çeşitliliğin korunması hayatta kalmak için ihtiyaç duyduğumuz doğal kaynakları devamlılığını sağlayabilmek için **büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle tehlike altında olan türlerin ve statülerinin listeleri biyoçeşitliliğin korunması ve politika değişikliğine yönelik eylemleri bilgilendirmek ve harekete geçirebilmek için güçlü bir araçtır (IUCN, 2021).**

IUCN Kırmızı Listesini bugünkü vazgeçilmez ürün haline getirmek için IUCN Türlerin Yaşatılması Komisyonu'ndaki uzmanlar ile tür bilgilerini derleyen ortak ağlar birlikte çalışmaktadırlar. IUCN Kırmızı Liste Kategorileri ve Kriterleri, küresel olarak soy tükenme riski yüksek olan türlerin sınıflandırılması için kolay ve yaygın olarak anlaşılan bir sistem olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla kırmızı listeye alınan türler dokuz kategoriye ayrılmaktadır: Tükenmiş (EX), Bölgesel Tükenmiş (RE), Doğada Tükenmiş (EW), Yüksek Tehdit Altında (CR), Soyu Tehlike Altında (EN), Hassas (VU), Tehdit Sınırında (NT), En Az Endişe (LC), Veri Yetersiz (DD), Değerlendirilmemiş (NE) (IUCN, 2021).

Memeli hayvanlara yönelik dünya üzerinde birçok tehdit bulunmaktadır. Bunlar, konut ve ticari yapı geliştirme, tarım ve su ürünleri yetiştiriciliği, ulaşım ve servis koridorları, biyolojik kaynak kullanımı, insan müdahaleleri ve rahatsızlık, doğal sistem modifikasyonları ve kirlilik kategorileri altında toplanmaktadır (IUCN, 2021).

Bu çalışmada, Türkiye'de bulunan 172 tür memeliden IUCN kırmızı listede ve tehlike altında ve tehlike sınırında olan türler ve bu türlerin tehlike durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır

MATERYAL VE METOT

Türkiye'de bulunan memeli türlerinden tehlike altında olan türler IUCN (2021) Kırmızı Listesinden yararlanılarak belirlenmiştir. Belirlenen her bir tür için Küresel, Avrupa Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi için ayrı ayrı tehdit kategorileri listelenmiştir (**Tablo 1**). Soyu tehdit altında olanlar grubu kategorilerin (CR, EN, VU) yanı sıra bu gruba potansiyel aday olabilecek tehlike sınırına yakın (NT) olan türlerde makale kapsamında değerlendirilmiştir.

Yapılan değerlendirme sonuçları ile mevcut literatür verileri karşılaştırılarak kırmızı listede bulunan memeli türlerinin tehlike altında olma durumları karşılaştırılmıştır.

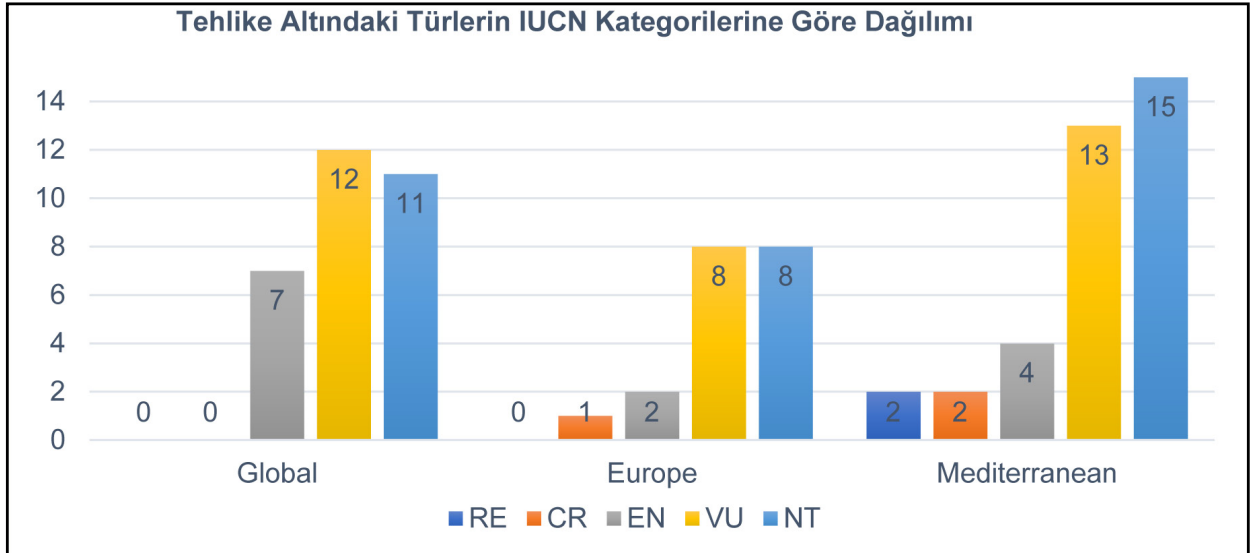

DOĞANIN SESİ

TÜRKİYE'DE TEHDİT ALTINDA VE TEHLİKE SINIRINDAKİ MEMELİ TÜRLERİ

IUCN'in güncel küresel (global) ve bölgesel (Avrupa ve Akdeniz) Kırmızı Listelerin toplamında 4 takımın 19 ailesine dahil 45 memeli türünün tehlike altında veya tehlike sınırında olduğu görülmektedir (IUCN, 2021). Türkiye'de temsil edilen diğer iki takım olan Böcekçiller (Eulipotyphla) ve Tavşanlar (Lagomorpha)'dan bu kategorilerde tür bulunmadığından mevcut makalede değerlendirilmemiştir. Tehlike altında veya sınırında olan memeli türleri Chiroptera (Yarasalar), Carnivora (Etoburlar), Rodentia (Kemiriciler) ve Cetartiodactyla (Balinalar, Yunuslar ve Çift Toynaklılar) takımlarına aittir.

Küresel ölçekte CR kategorilerinde tür bulunmazken, EN (7), VU (12) ve NT (11) kategorilerinde toplam 30 tür bulunmaktadır. Avrupa (Europe) bölgesel Kırmızı Listesi'nde bulunan memelilerden CR (1), EN (2), VU (8) ve NT (8) kategorilerinde toplam 19 tür yer almaktadır. Akdeniz (Mediterranean) bölgesel listesinde ise RE (2), CR (2), EN (4), VU (13) ve NT (15) kategorilerinde toplam 36 tür bulunmaktadır. Bu verilere göre Akdeniz Bölgesinde bulunan memeli türleri Küresel ve Avrupa bölgesine göre daha fazla tehlike altında olduğu görülmektedir. Türkiye'de bulunan ve tehlike altında olan memeli türlerinin IUCN Kırmızı Liste kategorilerine göre sayısal verileri **Şekil 1**'deki gibi olmaktadır.

Şekil 1. IUCN'in tehdit kategorilerinde ve tehlike sınırında olan memeli türlerinin kategorilere göre dağılımı.

DOĞANIN SESİ

CHIROPTERA (Yarasalar)

Türkiye’de 39 yarası türü yayılım göstermektedir (Özkurt ve Bulut, 2020). Bunlardan 15’i IUCN kırmızı listesinde tehdit kategorilerinde yer alır. Küresel ölçekte 4 yarası türü hassas tür (VU) kategorisindedir. Bunlar: *Rhinolophus mehelyi* Matschie, 1901, *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780), *Myotis capaccinii* (Bonaparte, 1837) ve *Miniopterus schreibersii* (Kuhl, 1817)’dir. Dört tür ise NT kategorisindedir. Bunlar: *Rhinolophus euryale* Blasius, 1853, *Plecotus austriacus* (Fischer, 1829), *Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774) ve *Myotis bechsteinii* (Kuhl, 1817)’dir.

Avrupa bölgesel listesinde ise 6 yarası türü *R. euryale* Blasius, 1853, *R. mehelyi* Matschie, 1901, *Rhinolophus blasii* Peters, 1867, *B. barbastellus* (Schreber, 1774), *Myotis bechsteinii* (Kuhl, 1817) ve *M. capaccinii* (Bonaparte, 1837) VU, 6 yarası türü ise *Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774), *Rhinolophus hipposideros* (Borkhausen, 1797) (**Şekil 2**), *Plecotus macbullaris* Kuzyakin, 1965, *P. austriacus* (Fischer, 1829), *Plecotus kolombatovici* Đulić, 1980 ve *Myotis blythii* (Tomes, 1857) NT kategorisinde listelenmiştir.

Akdeniz bölgesel değerlendirme listesinde 3 yarası türü *R. euryale* Blasius, 1853, *R. mehelyi* Matschie, 1901 ve *M. capaccinii* (Bonaparte, 1837) VU, 9 yarası türü ise *Rousettus aegyptiacus* (E. Geoffroy, 1810), *R. ferrumequinum* (Schreber, 1774), *R. hipposideros* (Borkhausen, 1797), *Rhinolophus blasii* Peters, 1867, *Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780), *P. macbullaris* Kuzyakin, 1965, *B. barbastellus* (Schreber, 1774), *Myotis bechsteinii* (Kuhl, 1817) ve *M. blythii* (Tomes, 1857) NT kategorisinde listelenmiştir.

CARNIVORA (Etobur Memeliler)

Tehlike altında ve yakınında bulunan kategorilerde 4 aileye ait 8 tür bulunmaktadır. Bunlardan 6 tür küresel ölçekte olup; 2 tür [*Panthera tigris* (Linnaeus, 1758) ve *Monachus monachus* (Hermann, 1779)] tehlike altında (EN) değerlendirilmiştir. *Panthera pardus* (Linnaeus, 1758) ve *Vormela peregusna* (Güldenstaedt, 1770) türleri ise hassas (VU) tür kapsamındadır. *Lutra lutra* (Linnaeus, 1758) ve *Hyaena hyaena* (Linnaeus, 1758) türleri ise tehlike sınırındadır (NT).

Avrupa bölgesel değerlendirme listesinde sadece 3 tür tehlike altında veya tehlike sınırında olanlar arasında verilmiştir. Bunlardan *M. monachus* CR, *V. peregusna* VU ve *Lutra lutra* NT olarak değerlendirilmiştir.

Akdeniz bölgesi değerlendirme listesinde 8 tür tehlike altında ve sınırında olan türler arasında verilmiştir. Bunlardan *M. monachus* (Hermann, 1779) ve *P. pardus* (Linnaeus, 1758) CR, *Lynx lynx* (Linnaeus, 1758), *L. lutra* (Linnaeus, 1758) ve *Caracal caracal* (Schreber, 1776) NT, *Panthera tigris* (Linnaeus, 1758) RE, *V. peregusna* (Güldenstaedt, 1770) ve *Hyaena hyaena* VU olarak değerlendirilmiştir.

DOĞANIN SESİ

RODENTIA (Kemiriciler)

Tehlike altında ve yakınında bulunan kategorilerde 5 aileye ait 9 tür bulunmaktadır. Bunlardan 6 tür küresel ölçekte olup 2 tür *Spermophilus citellus* (Linnaeus, 1766) ve *Meriones (meridianus) dahli* Shidlovsky, 1962 EN, 2 tür ise *Spermophilus xanthoprimum* (Bennett, 1835) ve *Mesocricetus brandti* (Nehring, 1898) NT ve diğer iki tür olan *Mesocricetus auratus* (Waterhouse, 1839) ve *Myomimus roachi* (Bate, 1937) ise VU olarak değerlendirilmiştir. Avrupa bölgesi değerlendirme listesinde ise sadece 2 tür bulunmaktadır. Bu türler *S. citellus* ve *M. roachi* EN olarak değerlendirilmiştir.

Akdeniz bölgesi değerlendirme listesinde 8 tür tehlike altında ve sınırında olan türler arasında verilmiştir. Bunlardan *M. (meridianus) dahli* EN, *S. xanthoprimum*, *M. brandti*, *Scarturus euphratica* (Thomas, 1881) NT ve *Scarturus williamsi* (Thomas, 1897) NT, *S. citellus*, *M. roachi*, *M. auratus* ve *Prometheomys schaposchnikowi* Satunin, 1901 VU olarak değerlendirilmiştir.

CETARTIODACTYLA (Balinalar, Yunuslar ve Çift Toynaklılar)

Küresel Kırmızı Liste'de tehlike altında ve yakınında bulunan kategorilerde 6 aileye ait 12 tür bulunmaktadır. Bunlardan 8 tür küresel ölçekte olup, 3 tür *Gazella gazella* (Pallas, 1766), *Sousa plumbea* (G. Cuvier, 1829) ve *Dama mesopotamica* (Brooke, 1875) EN, 2 tür *Capra aegagrus* Erxleben, 1777 ve *Ovis gmelini* Blyth, 1841 NT ve diğer 3 tür ise *Balaenoptera physalus* (Linnaeus, 1758), *Physeter macrocephalus* Linnaeus, 1758 ve *Gazella marica* Thomas, 1897 VU olarak değerlendirilmiştir.

Avrupa bölgesi değerlendirme listesinde sadece 2 tür bulunmaktadır Bunlardan *Phocoena phocoena* Linnaeus, 1758 VU ve *B. physalus* NT olarak değerlendirilmiştir.

Akdeniz bölgesi değerlendirme listesinde 7 tür tehlike altında ve sınırında olan türler arasında verilmiştir. Bunlardan *P. macrocephalus* ve *Delphinus delphis* Linnaeus, 1758 EN, *D. mesopotamica* RE ve diğer 4 tür *B. physalus*, *C. aegagrus*, *Tursiops truncatus* (Montagu, 1821) ve *Stenella coeruleoalba* (Meyen, 1833) VU olarak listelenmiştir.

IUCN (2021)'in Küresel, Avrupa ve Akdeniz bölgesel kırmızı listelerinde tehlike altında veya sınırında olan kategorilerde yer alan ve Türkiye'de bulunan 45 memeli türü, takım ve ailelerine göre tehlike kategorileriyle birlikte **Tablo 1**'de verilmiştir.

DOĞANIN SESİ

Tablo 1. Tehlike altında olan türlerin IUCN kategorileri.

Ordo (Takım) Familya (Aile)	Tür Adı	Küresel (Global)	Avrupa (Europe)	Akdeniz (Mediterranean)
Chiroptera (Yarasalar)				
Pteropodidae	<i>Rousettus aegyptiacus</i> (E. Geoffroy, 1810)	LC	NA	NT
Rhinolophidae	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i> (Schreber, 1774)	LC	NT	NT
	<i>Rhinolophus hipposideros</i> (Bechstein, 1800)	LC	NT	NT
	<i>Rhinolophus euryale</i> Blasius, 1853	NT	VU	VU
	<i>Rhinolophus mehelyi</i> Matschie, 1901	VU	VU	VU
	<i>Rhinolophus blasii</i> Peters, 1867	LC	VU	NT
Vespertilionidae	<i>Nyctalus lasiopterus</i> (Schreber, 1780)	VU	DD	NT
	<i>Plecotus macrobullaris</i> Kuzyakin, 1965	LC	NT	NT
	<i>Plecotus austriacus</i> (Fischer, 1829)	NT	NT	NT
	<i>Plecotus kolombatovici</i> Đulić, 1980	LC	NT	LC
	<i>Barbastella barbastellus</i> (Schreber, 1774)	NT	VU	NT
	<i>Myotis bechsteinii</i> (Kuhl, 1817)	NT	VU	NT
	<i>Myotis blythii</i> (Tomes, 1857)	LC	NT	NT
	<i>Myotis capaccinii</i> (Bonaparte, 1837)	VU	VU	VU
Miniopteridae	<i>Miniopterus schreibersii</i> (Kuhl, 1817)	VU	-	-
Carnivora (Etoburlar)				
Phocidae	<i>Monachus monachus</i> (Hermann, 1779)	EN	CR	CR
Mustelidae	<i>Vormela peregusna</i> (Güldenstaedt, 1770)	VU	VU	VU
	<i>Lutra lutra</i> (Linnaeus, 1758)	NT	NT	NT
Felidae	<i>Panthera pardus</i> (Linnaeus, 1758)	VU	-	CR
	<i>Panthera tigris</i> (Linnaeus, 1758)	EN	-	RE
	<i>Lynx lynx</i> (Linnaeus, 1758)	LC	LC	EN
	<i>Caracal caracal</i> (Schreber, 1776)	LC	-	NT
Hyaenidae	<i>Hyaena hyaena</i> (Linnaeus, 1758)	NT	-	VU

DOĞANIN SESİ

Rodentia (Kemiriciler)				
Sciuridae	<i>Spermophilus citellus</i> (Linnaeus, 1766)	EN	EN	VU
	<i>Spermophilus xanthopyrmnus</i> (Bennett, 1835)	NT	NT	NT
Gliridae	<i>Myomimus roachi</i> (Bate, 1937)	VU	EN	VU
Cricetidae	<i>Mesocricetus auratus</i> (Waterhouse, 1839)	VU	-	VU
	<i>Mesocricetus brandti</i> (Nehring, 1898)	NT	-	NT
	<i>Prometheomys schaposchnikowi</i> Satunin, 1901	LC	-	VU
Dipodidae	<i>Scarturus euphratica</i> (Thomas, 1881)	NT	-	NT
	<i>Scarturus williamsi</i> (Thomas, 1897)	LC	-	NT
	(Şekil 6)			
Muridae	<i>Meriones (meridianus) dahli</i> Shidlovsky, 1962	EN	-	EN
Cetartiodactyla (Toynaklılar)				
Phocaenidae	<i>Phocoena phocoena</i> (Linnaeus, 1758)	LC	VU	EN
Balaenopteridae	<i>Balaenoptera physalus</i> (Linnaeus, 1758)	VU	NT	VU
Physeteridae	<i>Physeter macrocephalus</i> Linnaeus, 1758	VU	VU	EN
Bovidae	<i>Gazella marica</i> Thomas, 1897	VU	-	-
	<i>Gazella gazella</i> (Pallas, 1766) (Şekil 8)	EN	-	-
	<i>Capra aegagrus</i> Erxleben, 1777 (Şekil 9)	NT	-	VU
	<i>Ovis gmelini</i> Blyth, 1841	NT	-	EN
Delphinidae	<i>Delphinus delphis</i> Linnaeus, 1758	LC	DD	EN
	<i>Tursiops truncatus</i> (Montagu, 1821)	LC	DD	VU
	<i>Stenella coeruleoalba</i> (Meyen, 1833)	LC	DD	VU
	<i>Sousa plumbea</i> (G. Cuvier, 1829)	EN	-	-
Cervidae	<i>Dama mesopotamica</i> (Brooke, 1875)	EN	-	RE

DOĞANIN SESİ

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye’de bulunan 172 tür memeliden 45 tanesi IUCN Kırmızı listesinde bulunmaktadır. Bu durum Türkiye’de bulunan milli parklar, doğa parkları, koruma alanları, Ramsar alanları ve vahşi yaşam alanlarının üçte birine yönelik koruma yönetim planlarının olmasına rağmen koruma alanlarının bu planlardan yoksun olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum Türkiye’de bulunan ve nesli tehlike altında olan memeli türlerinin koruma altına alınması konusunda yeterli önlemin alınmadığının bir göstergesi olabilir.

Şekil 2. *Rhinolophus hipposideros* © A. Karataş

Yorulmaz ve Arslan (2020) tarafından 2004-2019 yılları arasında Türkiye’de bulunan yarasa türleri üzerine yapılan çalışmada yarasaların koruma statüleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu makalede tehdit grubu kategorilerde sadece *Rhinolophus mehelyi*, *Myotis capaccinii* ve *Nyctalus lasiopterus* türleri VU; ayrıca *Rhinolophus euryale*, *Myotis bechsteinii* (Şekil 3), *Barbastella barbastellus* ve *Miniopterus schreibersii* türleri ise NT kategorisinde verilmiştir. Ancak IUCN (2021)’de *M. schreibersii*’nin NT kategorisinde değil VU kategorisine alındığı görülmektedir. Ayrıca Yorulmaz ve Arslan (2020)’de LC kategorisinde listelenen *Plecotus austriacus* IUCN (2021)’de NT olarak değişmiştir.

DOĞANIN SESİ

Şekil 3. *Myotis bechsteinii* © A. Karataş

Carnivora takımına gelince küresel ölçekte 4, Avrupa bölgesel listesinde 2 tür listelenmiştir. Akdeniz bölgesel listesinde ise 5 tür tehlike kategorilerinde, 1 tür ise (*Panthera tigris* - Kaplan) bölgesel ölçekte tükenmiş (RE) olarak verilmiştir (IUCN, 2021).

Can (2004)'e göre IUCN sırtlanlarla ilgili gözlem ve koruma eylem planı raporunda son yıllarda Türkiye'de *Hyaena hyaena* türüne ait güncel kayıt olmadığı bildirilmiştir. IUCN (2021)'in Kırmızı Listesi için yapılan son değerlendirmede *H. hyaena*, küresel ölçekte NT kategorisinde değerlendirilmiştir.

Can (2004)'e göre Merkezi Av Komitesi (MAK) tarafından 2004-2005 yıllarında yapılan değerlendirme ile *Lynx lynx* koruma altına alınmıştır. IUCN Kırmızı listede yapılan incelemede Küresel ölçekte ve Avrupa bölgesinde LC, Akdeniz bölgesinde ise EN kategorisinde değerlendirilmiştir.

Toyran (2018)'e göre *Panthera pardus*'un Türkiye'de kaydının olmadığı bilinmekteydi. Ancak Bitlis'e bağlı bazı köylerde görüldüğü ve bir erkek bireyin öldürüldüğü belirtilmiştir. Ancak bu türe ait canlı örnek tespit edilememiştir. Karataş ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada bu türe ait canlı bireyin foto-kapan görüntüleri elde edilmiştir. Bu çalışma ile *P. pardus*'un güncel kaydı sağlanmıştır.

DOĞANIN SESİ

Lutra lutra üzerine yapılan değerlendirmede (Kranz, 1994) Türkiye’de *L. lutra*’nın mevcut olduğu, ancak tatlısu kaynaklarının azalması ve parçalanması sonucunda popülasyonlarının azaldığı belirtilmiştir. IUCN Kırmızı listesinde *L. lutra* NT kategorisi altında verilmiştir. Türkiye’de bulunan tatlısu kaynaklarının sürekli azalması ve kirlenmesi sonucunda türün birey sayısındaki azalmanın ciddi düzeylere geleceği öngörülmektedir (Kranz, 1994).

Can (2004) tarafından yayınlanan raporda Türkiye’de bazı askeri bölgelerde büyük kedilerin varlığına yönelik söylentilerin olduğunu, ayrıca bölgede yerel bir kaplan (*P. tigris*) postu ticaretinin olduğu ve her yıl üç ila beş kaplanın öldürüldüğü ve postların 1980’lerin ortalarına kadar Irak’taki zengin toprak ağalarına satıldığı belirtilmiştir. Baytop (1974) tarafından yapılan çalışmada Şırnak yöresinde her yıl 1-8 kaplanın öldürüldüğü bildirilmiştir.

İlemin ve Gürkan (2010) tarafından 2007-2008 yıllarında Türkiye’nin güney batısında yapılan çalışmada *Caracal caracal*’a ait görüntüler elde etmişlerdir. Yapılan çalışmada bu türe ait IUCN koruma kategorisi LC olarak verilmiştir. Yaptığımız son değerlendirmede bu türe ait koruma statüsünde herhangi bir değişikliğin olmadığı ancak Akdeniz Bölgesine göre türün NT kategorisinde olduğu belirlenmiştir (IUCN, 2021).

Gorsuch (2005)’e göre *Vormela peregusna* (Şekil 4), IUCN Kırmızı listesinde VU kategorisinde değerlendirilmiştir. Güncel Kırmızı listede türün koruma durumunda bir değişiklik olmadığı görülmektedir (IUCN, 2021).

Şekil 4. *Vormela peregusna* © A. Karataş.

DOĞANIN SESİ

Rodentia takımında ise küresel ölçekte 4, Avrupa bölgesel listesinde 2 ve Akdeniz bölgesel listesinde ise 5 tür tehlike kategorilerinde listelenmiştir (IUCN, 2021).

IUCN (1996) Kırmızı liste değerlendirmesinde *Spermophilus citellus* VU, *S. xanthoprymnus* (**Şekil 5**) LC, *Myomimus roachi* VU ve *Mesocricetus auratus* EN olarak değerlendirilirken; IUCN (2021) tarafından *S. citellus* EN, *S. xanthoprymnus* NT, *M. roachi* EN ve *M. auratus* VU olarak statüsü değiştirilmiştir. *S. citellus*'ta ise tehdit kategorisindeki değişiklik olumsuz yönde iken; tersine *M. auratus*'un statüsü olumlu yönde EN'den VU'ya düşmüştür (IUCN, 2021).

IUCN Kırmızı listesinde bulunan diğer Rodentia takımına ait türlerde ise tehlike durumlarında bir değişiklik tespit edilememiştir. Bu türlerdeki en önemli tehdidin habitat kaybı (yeni tarım alanlarının açılması, orman alanlarının hızla yok olması vs) olduğu görülmektedir (IUCN, 2021).

Şekil 5. *Spermophilus xanthoprymnus* © A. Karataş

DOĞANIN SESİ

Şekil 6. *Scarturus williamsi* © A. Karataş

Güçlüsoy (2014)'a göre Türkiye Denizlerinde bulunan Cetartiodactyla takımına ait 3 farklı memeli türünün IUCN Koruma kategorileri *Phocoena phocoena* (LC), *Balaenoptera physalus* (EN) ve *Physeter macrocephalus* (VU) olarak verilmiştir. Yaptığımız çalışmada ise IUCN kırmızı listesinde bulunan Deniz memelilerinin kategorileri incelendiğinde *B. physalus*'un kategorisinin VU olarak değiştiği belirlenmiştir. Bu durumda bu türün tehlike altında bir tür olduğu sonucuna varılmıştır.

Di Sciara (2016) tarafından deniz memelilerine yönelik IUCN Kırmızı Listesi Akdeniz bölgesel değerlendirilmesinde *Delphis delphis* (EN), *Tursiops truncatus* (VU) ve *Stenella coeruleoalba* (VU) olarak listede yer almıştır (Şekil 7). Yaptığımız bu çalışma ile bu türlere ait koruma statüleri değerlendirildiğinde IUCN Kırmızı liste kategorilerinde herhangi bir değişiklik olmadığı belirlenmiştir. Bu durum *D. delphis*, *T. truncatus* ve *S. coeruleoalba* türlerine yönelik tehditlerin devam ettiğini ve popülasyonlarının tehdit altında olduğunu göstermektedir.

DOĞANIN SESİ

Şekil 7. *Tursiops turuncatus* © A. Karataş.

Şekil 8. *Gazella gazella* © A. Karataş

DOĞANIN SESİ

Şekil 9. *Capra aegagrus* © A. Karataş.

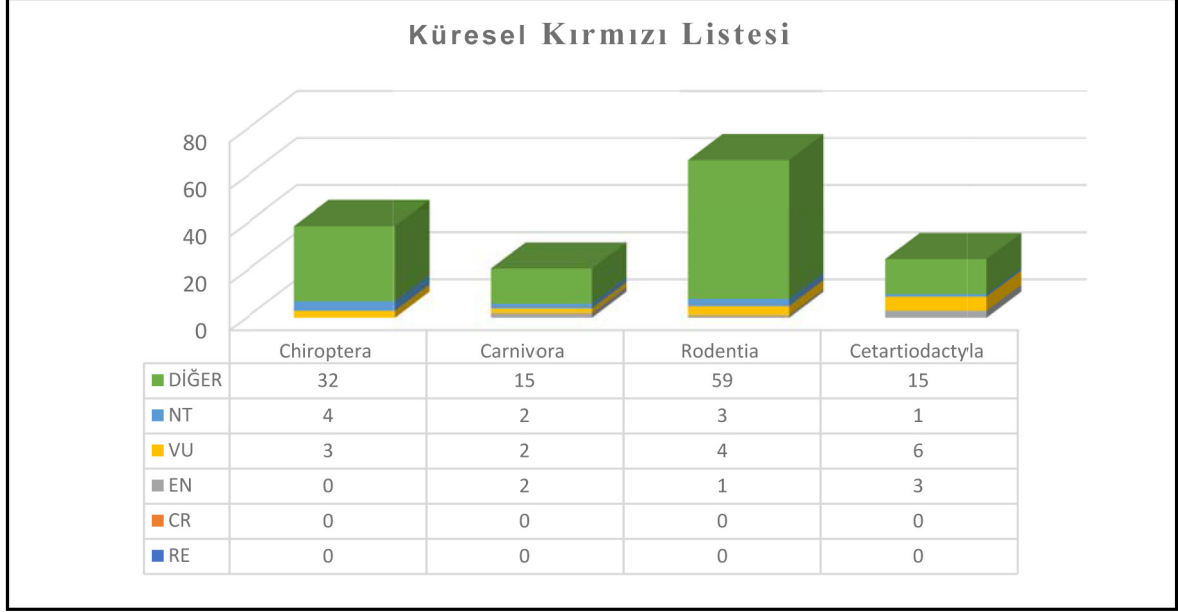
Türkiye’de Kursaklı Ceylan türü yakın zaman kadar *Gazella subgutturosa* olarak tanımlanmaktaydı. Ancak bu tür ikiye ayrıldıktan sonra ülkemizdeki bulunan ceylan, *Gazella marica* türüne dahil olanlardır (Karataş ve diğerleri, 2021). Bununla birlikte, IUCN’de her iki tür Türkiye listesinde gösterilmektedir. Güncel listeden *G. subgutturosa*’nın çıkarılması gerekmektedir. 20. yüzyılın başlarına kadar Iğdır bölgesinde yaşayan ceylanlar muhtemelen *G. subgutturosa*’yı temsil etmekteydi. Zira komşu Azerbaycan’ın Nahcivan otonom bölgesinde bu tür halen doğal popülasyon halinde dağılım göstermektedir (bkz. IUCN, 2021: *Gazella subgutturosa*). Bu tür yörede tükendikten uzun yıllar sonra Doğa Koruma ve Milli Parklar tarafından son yıllarda Iğdır’da Ağrı Dağı eteklerine salınan ceylanlar (Anonim, 2014), Urfa’dan getirilmiş olup, bölgeye yanlış tür (*marica* yerine *subgutturosa*) salınmıştır.

Danford ve Alston (1880), çalışmalarından beş yıl öncesine kadar Birecik (Ş. Urfa)’te *Panthera leo*’nun görüldüğünü rivayete dayalı olarak bildirilmiştir. Ancak sonraki yıllarda bu bilgi teyit edilemediği için Karataş ve diğerleri (2021) Türkiye Memeli Listesine bu türü dahil etmemiştir. Benzer şekilde, IUCN (2021)’in kırmızı listesinde NT kategorisi altında ve Türkiye memeli listesinde verilen *Equus hemionus*’un ülkemizdeki varlığına dair bir literatür bilgisine ulaşılmadığından Karataş ve diğerleri (2021)’e göre Türkiye Memeli Türleri arasında verilmemiştir. Bu nedenle çalışmamızın kapsamında bu iki tür dikkate alınmamıştır.

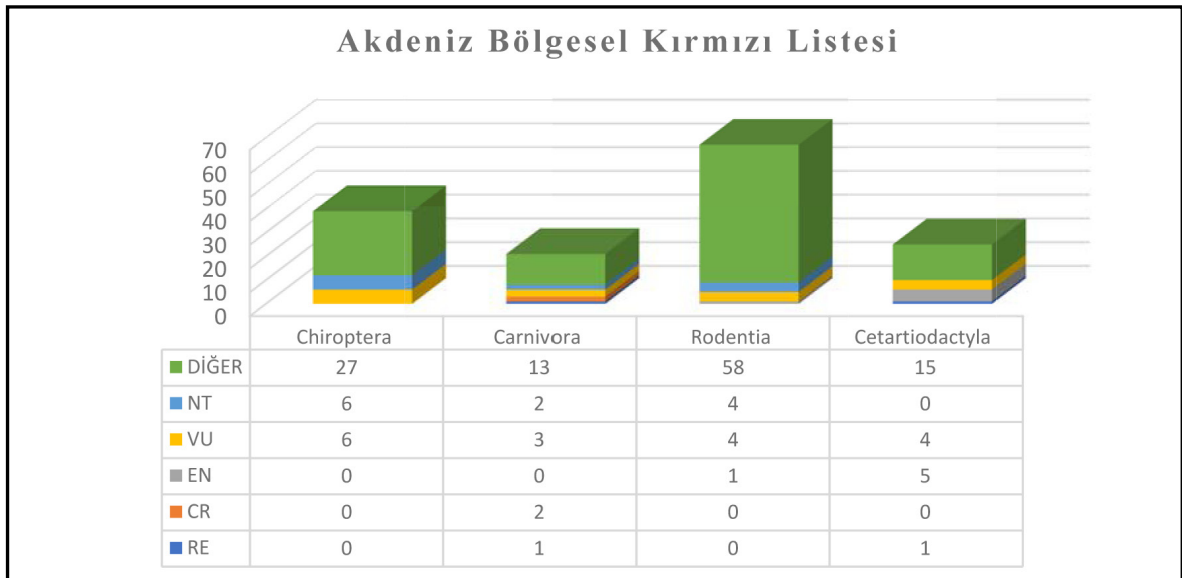
DOĞANIN SESİ

Türkiye’de bulunan memelilerin IUCN Kırmızı Listesine göre tehlike durumları sayısal olarak Küresel ölçekte, Avrupa bölgesel ve Akdeniz bölgesel olarak karşılaştırıldığında **Şekil 10-12**’deki gibi olmaktadır.

Şekil 10. Küresel Kırmızı Listesi

Türkiye memelilerinin küresel ölçekteki IUCN kırmızı listede olan türlerine bakıldığında VU ve EN kategorilerinde en çok etkilenme Cetartiodactyla takımında olduğu görülmektedir (**Şekil 10**).

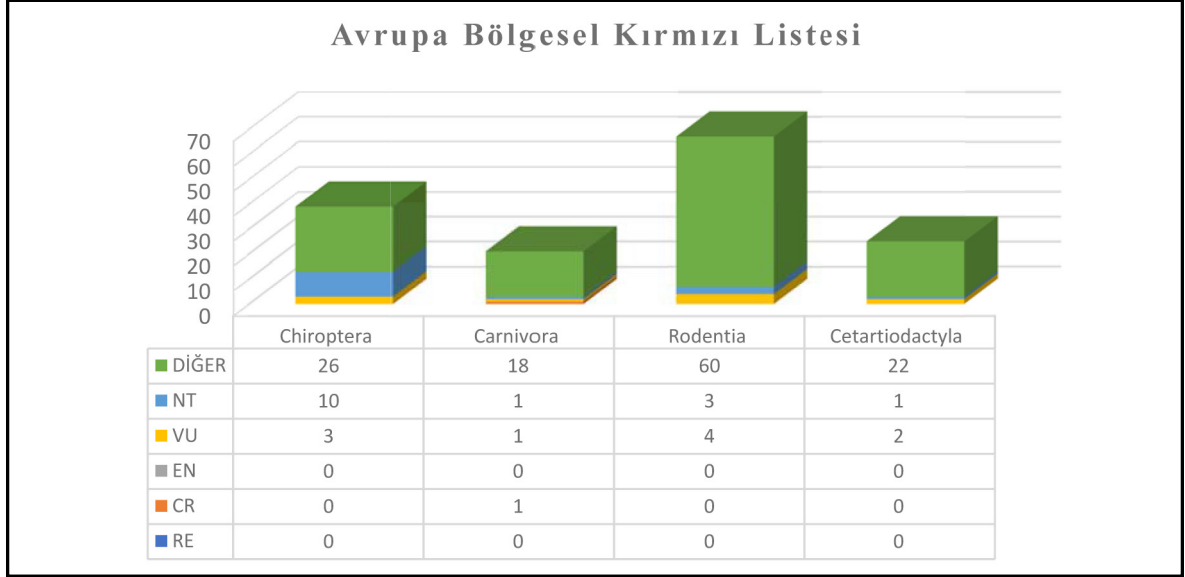

Şekil 11. Akdeniz Bölgesel Kırmızı Listesi

DOĞANIN SESİ

Türkiye memelilerinin Akdeniz Bölgesel IUCN kırmızı listede olan türlerine bakıldığında CR ve VU kategorisinde Carnivora, EN kategorisinde ise en çok etkilenme Cetartiodactyla’da olduğu görülmektedir (**Şekil 11**).

Şekil 12. Avrupa Bölgesel Kırmızı Listesi

Türkiye memelilerinin Avrupa Bölgesel IUCN kırmızı listede olan türlerine bakıldığında CR kategorisinde Carnivora, VU kategorisinde ise en çok etkilenme Rodentia’da olduğu görülmektedir (**Şekil 12**).

Bu makalede elde edilen bulgular Koruma Biyolojisi açısından önemli veriler içermektedir. Ayrıca literatür çalışması ile uzmanların arazi gözlemlerine dayalı veriler üzerinden hazırlanmış ve kritik türler değerlendirilirken bu çalışmanın baz alınması önerilir.

DOĞANIN SESİ

KAYNAKLAR

- Anonim (2014). "51 ceylan Ağrı Dağı eteklerine bırakıldı". <http://www.igdir.edu.tr/haber/51-ceylan-agri-dagi-eteklerine-birakildi> (05.06.2021).
- Baytop, T. (1974). "La présence du Vrai tigre, *Panthera tigris* (Linné, 1758) en Turquie". *Säugetierkundliche Mitteilungen*, 22 (3): 254-256.
- Belen, İ., Başara, H., Lise, Y. (2008). "Türkiye ulusal doğa kontrol raporu". İnsan ve Biyosfer Çalıştayı, Antalya.
- Bilgin, R. (2011). "Back to the suture: the distribution of intraspecific genetic diversity in and around Anatolia". *International Journal of Molecular Sciences*, 12 (6): 4080-4103. doi:10.3390/ijms12064080
- Can, Ö.E. (2004). "Status, conservation and management of large carnivores in Turkey". Strasbourg, France: Council of Europe. T-PVS/Inf, 8.
- Danford, C.G. & Alston, E.R. (1880). "On the mammals of Asia Minor". *Proceedings of the Zoological Society of London*, 1880: 50-64.
- Di Sciara, G.N. (2016). "Marine mammals in the Mediterranean Sea: An overview". *Advances in Marine Biology*, 75: 1-36.
- Gibbons, F., & Moore, L. (2011, Mayıs 30). "Turkey's Great Leap Forward risks cultural and environmental bankruptcy". *The Guardian*, s. 19.
- Gorsuch, W.A., & Larivière, S. (2005). "*Vormela peregusna*". *Mammalian Species*, 779: 1-5.
- Güçlüsoy, H., Karauz, E.S., Kırac, C.O. & Bilecenoğlu, M. (2014). "Checklist of marine tetrapods (reptiles, seabirds, and mammals) of Turkey". *Turkish Journal of Zoology*, 38 (6): 930-938.
- Hoekstra, J.M., Boucher, T.M., Ricketts, T.H., & Roberts, C. (2005). "Confronting a biomecrisis: global disparities of habitat loss and protection". *Ecology Letters*. 8: 23-29.
- IUCN (1996). "1996 IUCN red list of threatened animals". <https://www.iucn.org/es/content/1996-iucn-red-list-threatened-animals> (04.06.2021).
- IUCN (2021). "The IUCN Red List of Threatened Species". Version 2021-1. <https://www.iucnredlist.org> (03.06.2021).
- İlemin, Y., & Gürkan, B. (2010). "Status and activity patterns of the Caracal, *Caracal caracal* (Schreber, 1776), in Datça and Bozburun Peninsulas, Southwestern Turkey: (Mammalia: Felidae)". *Zoology in the Middle East*, 50 (1): 3-10.

DOĞANIN SESİ

- Kalaycıoğlu, E., & arkođlu, A. (2011). "Report on Environment in Turkey". Sabancı University, İstanbul.
- Karataş, A. (2006). "Türkiye'nin memelileri". Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları, Doğa Derneđi Ankara, s. 50-51.
- Karataş, A., Bulut, Ş., & Akbaba, B. (2021). "Camera trap records confirm the survival of the Leopard (*Panthera pardus* L., 1758) in eastern Turkey (Mammalia: Felidae)". Zoology in the Middle East. DOI: 10.1080/09397140.2021.1924419
- Karataş, A., Filiz, H., Erciyas-Yavuz, K., Özeren, S.C., & Tok, C.V. (2021). "The Vertebrate Biodiversity of Turkey". Biodiversity, Conservation and Sustainability in Asia: Volume 1: Prospects and Challenges in West Asia and Caucasus, s. 175-274.
- Kışlalıoğlu, M. & Berkes, F. (1987). "Biyolojik eşitlilik". Türkiye evre Sorunları Vakfı, Ankara.
- Kranz, A. (1994). "Some comments on the otter (*Lutra lutra*) in Turkey". IUCN Otter Specialist Group Bulletin 14:20-26.
- Mittermeier, R.A., Gil, P.R., Hoffman, M., Pilgrim, J., Brooks, T., Mittermeier, C.G., Lamoreux, J., & Da Fonseca, G.A.B. (2004). "Hotspots revisited". Mexico City: CEMEX. Sierra.
- Özkurt, Ş.Ö., & Bulut, Ş. (2020). "Türkiye Memelileri". Panama Yayıncılık, Ankara, 456 s.
- Toyran, K. (2018). "Noteworthy record of *Panthera pardus* in Turkey (Carnivora: Felidae)". Fresenius Environmental Bulletin, 27 (11): 7348-7353.
- Yorulmaz, T., & Arslan, N. (2020). "Current status of the bats in Turkey with their ecogeographic distributions and recommendations for national conservation status (Mammalia: Chiroptera)". Fresenius Environmental Bulletin, 29: 6691-6706.